

บทที่ ๒

แนวคิดเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมของนักวิชาการตะวันตก

แนวคิดเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมของนักวิชาการตะวันตกในบทนี้ ผู้วิจัยใคร่จะเสนอความหมายของความกล้าหาญทางจริยธรรม ประเภทของความกล้าหาญทางจริยธรรม องค์ประกอบของความกล้าหาญทางจริยธรรม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความกล้าหาญทางจริยธรรม และหลักการสร้างความกล้าหาญทางจริยธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ ความหมายของความกล้าหาญทางจริยธรรม

ความกล้าหาญทางจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของความกล้าหาญ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใคร่จะอธิบายเรื่องความกล้าหาญก่อนที่จะพูดถึงความกล้าหาญทางจริยธรรม ดังนี้

ความกล้าหาญ หมายถึง ความสามารถในการเผชิญหน้ากับความกลัวอันตราย ความเสี่ยง ความไม่แน่นอน เป็นความกล้าภายในที่สามารถทำงานหรือทำกิจการต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเป็นธรรม แม้ว่าจะต้องพบกับการต่อต้านขัดขวางหรือบั่นทอนกำลังใจ^๑

เพลโต ได้กล่าวไว้ว่า ความกล้าหาญเป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐานด้านคุณธรรมโนธรรม ซึ่ง เป็นความกล้าหาญทางจริยธรรม^๒

คุณธรรมพื้นฐานนั้นได้แก่ ความอดทนอดกลั้น ความยุติธรรม ความฉลาดรอบรู้หรือมีความรู้อย่างดีในเรื่องนั้นๆ ความกล้าหาญทางจริยธรรมเป็นความสามารถที่จะผสมผสานเชื่อมโยงเข้ากับลักษณะเด่นระหว่างคุณธรรมดังกล่าว เป็นความสามารถที่จะขัดความขัดข้องอุปสรรคหรือข้อโต้แย้ง เป็นความสามารถที่จะเอาชนะความกลัวและกล้ายืนหยัดที่จะยึดมั่นในคุณค่าที่แต่ละคนยึดถือ

ความกล้าหาญทางจริยธรรมจึงเป็นความสามารถส่วนบุคคลที่จะเอาชนะความหวาดกลัวและกล้ายืนหยัดที่จะสนับสนุนคุณค่าหลักของสังคม^๓

อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า ความกล้าหาญเป็นวิถีทางที่ต่อต้านความกลัวและความไม่เชื่อมั่น^๔ อริสโตเติลได้เชื่อมโยงคุณธรรมจริยธรรมกับคุณธรรมด้านสติปัญญาซึ่งเป็นหนทางที่แสดงให้เห็นถึง

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาธก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, หน้า ๓๖๓.

^๒ Plato.The Republic of Plato.Translated with notes and an interpretive essay by Allan Bloom. (New York: Basic Book. Inc; 1968), p. 429.

^๓ Lachman,V.D. Moral Courage in action : Case Studies, Medsurg Nursing Journal, 15(4), 2007, 275-277)

^๔ Aristotle, Nicomachean Ethic 3.6

การแสดงออกที่ต่อต้านหรือก้าวข้ามความกลัว สถานการณ์ปัจจุบันความกล้าหาญได้แสดงออกหลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับระบบคุณธรรมหรือการแสดงออก เช่น การแสดงความรับผิดชอบ หรือมีทิศทางความเชื่อ การดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ที่คิดว่าถูกต้อง แต่ผิดทำนองคลองธรรม กล้าที่จะสวนหรือทวนกระแส โดยปราศจากความวิตกกังวลในอิสรภาพ หรือโอกาสที่เขาจะได้รับหลังจากนั้น

นอกจากนี้ ความกล้าหาญ (Courage) หมายถึง ความกล้าหาญที่จะยอมทำตามกฎเกณฑ์^๕ ตามกฎกติกา เพื่อรักษาความถูกต้องและความชอบธรรมในเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่กลัวและไม่กลัวโดยไม่ท้อถอย^๖ อย่างกรณีที่ต้องทำสงคราม ไม่ได้หมายความว่าไม่กลัวสงคราม กลัวแต่กลัวแบบเหตุผล เหตุผลอยู่เหนือความกลัวเพราะหากถูกรุกรานหรือแพ้สงคราม ประเทศชาติและประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน แม้บางครั้งตัวเองจะต้องเจ็บปวดก็ไม่ยอมขจัดความกล้าหาญ ออกไปจากจิตหรือวิญญาณ^๗ ดังที่ Ambrose Redmoon ซึ่งเป็นนามปากกาของ Jame Neil Hollingworth เป็นนักคิดนักเขียนที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง ได้ให้คำอธิบาย “ความกล้าหาญ” ว่า “ความกล้าหาญนั้นไม่ใช่การปราศจากความกลัว แต่เป็นการมองเห็นว่ามีอะไรบางอย่างที่สำคัญยิ่งไปกว่าความกลัว” นั้นหมายความว่าคนที่มีความกล้าหาญก็กลัวเหมือนกัน เพียงแต่ต้องลงมือทำอะไรบางอย่างที่สำคัญยิ่งกว่าความกลัว และทำให้อีกหลายคำนิยามสรุปว่า ความกล้าหาญคือ “จิตใจที่พร้อมจะเผชิญหน้ากับความกลัว และถอยันตราย”^๘

จากการศึกษาของเรสและนาวาซ^๙ พบว่ามีกระบวนการภายในที่มีความสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการกระทำที่มีจริยธรรม ซึ่งได้แก่ ความฉลาดหรือความรอบรู้ การเข้าใจในสถานการณ์ และการแสดงออกของพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ระหว่างสถานการณ์ที่ต้องการให้มีการแสดงออกซึ่งความกล้าหาญทางจริยธรรมนั้นๆ

รัทเธอร์ ฟอร์ด ฮายส (Rutherford Hayes)^{๑๐} ประธานาธิบดีคนที่ ๑๙ ของอเมริกา ผู้ฟื้นฟูประเทศจากสงครามกลางเมือง(Civil War) เขากอบกู้ศรัทธามหาชนต่อตำแหน่งประธานาธิบดีให้กลับคืนมา เขามีความยึดมั่นในความดีงาม ความจริงของจริยธรรม โดยได้กล่าวว่า “จิตสำนึกของมนุษย์ คือเสียงที่แท้จริงของพระเจ้า” จิตสำนึกในความเป็นคุณธรรมจริยธรรมแล้วกล้าที่จะแสดงออกมา เป็นความกล้าหาญทางจริยธรรม

ดังนั้น ความกล้าหาญทางจริยธรรมจึงหมายถึง ความสามารถในตัวบุคคลที่เอาชนะความหวาดกลัวและกล้ายืนหยัดที่จะสนับสนุนคุณค่าที่ตนเองยึดถือ ด้วยความอดทนอดกลั้น ความ

^๕ Plato. **The Republic of Plato**. Translated with notes and an interpretive essay by Allan Bloom. (New York: Basic Book. Inc ; 1968), p. 429.

^๖ Ibid., p. 430.

^๗ Ibid., p. 429.

^๘ Webster. **Webster's New Universal Unabridged Dictionary**, fully revised and updated (Barnes & Noble Books:New York, 1996), p 464.

^๙ Cite in, Timothy M.Clark.Moral, Development at the United States Naval Academy : The Midshipman's Perspective, Naval Postgraduate School, Monterey, California, USA, 2004

^{๑๐} ชูศักดิ์ จงชนะพิพัฒน์, “Astro Celebrity”, นิตยสารกายใจของนสพ.กรุงเทพธุรกิจ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, หน้า ๑๒.

ยุติธรรม ความฉลาดรอบรู้ในเรื่องนั้น รวมทั้งมีความกล้าหาญที่จะทำตามกฎเกณฑ์ กติกา ที่มีความถูกต้องดีงามและชอบธรรม โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆที่จะมาเป็นเหตุให้เกิดความกลัวขึ้น

๒.๒ ประเภทของความกล้าหาญ

ความกล้าหาญเป็นคุณลักษณะอันสำคัญยิ่งของผู้ที่มีความเชื่อที่จะทำลายกำแพงของความหวาดกลัวแล้วลงมือกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อเอาชนะอุปสรรค ปัญหาและความกลัวที่คอยหลอกหลอนจิตใจของเรา นักปราชญ์เช่น อริสโตเติล กูลด์ (Goud, N.) และ โอ เบเน่ และคณะ (O' Byrnel all) ได้แบ่งประเภทของความกล้าหาญไว้ดังนี้

อริสโตเติล ได้กล่าวยกย่องว่า “ความกล้าหาญ” เป็นต้นกำเนิดแห่งคุณธรรม (Virtues)ทั้งหลาย ทั้งนี้เนื่องจากการรักษาคุณธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความมั่นคงต่อหลักการ การเห็นประโยชน์ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตนนั้น ทำได้ยากกว่าการละเมิดหรือละทิ้งคุณธรรมเหล่านี้ และต้องอาศัยความกล้าหาญเท่านั้นที่จะดำรงคุณธรรมเหล่านี้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร และความกล้าหาญนี้ จะทำให้คนเอาชนะความลุ่มหลง เย้ายวนต่าง ๆ และยึดถือแต่สิ่งที่ดีงามโดยไม่สั่นคลอน โดย อริสโตเติลได้จำแนกความกล้าหาญ (Courage) ไว้ ๕^{๑๑} ประเภท ได้แก่

- (๑)ความกล้าหาญด้านการเมือง
- (๒) ความกล้าหาญจากประสบการณ์เดิม
- (๓)ความกล้าหาญที่เกิดจากอารมณ์ที่แจ่มใสจิตใจร่าเริง
- (๔) ความกล้าหาญที่เกิดจากความโกรธแค้นหรือเจ็บปวดทรมาน
- (๕) ความกล้าหาญที่เกิดจากความโง่เขลา^{๑๒}

ส่วน กูลด์ (Goud, N.) ได้แบ่งประเภทของความกล้าหาญไว้ใน Lion's Whiskers ไว้ ๖ ประเภทด้วยกัน ดังนี้ คือ

(๑) ความกล้าหาญทางกาย (Physical Courage) หมายถึง ความกล้าหาญในการ เผชิญอันตราย หรือเผชิญกับความตาย โดยจะมีความสัมพันธ์กับความแข็งแรงของร่างกาย ในความอดทน ความตื่นตัว ตระหนักรู้อยู่เสมอ

(๒) ความกล้าหาญทางสังคม (Social Courage) หมายถึง ความกล้าหาญจะแสดงปฏิกิริยาในการแสดงออกในการกระทำต่อปัญหาของสังคมที่ก่อผลกระทบต่อกันในสังคม และชุมชนนั้น ๆ โดยไม่ส่งเสริมหรือ ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีเหล่านั้น

(๓) ความกล้าหาญทางสติปัญญา (Intellectual Courage) หมายถึง การแสดงออกที่ตั้งใจจะเข้าไปเกี่ยวข้องในความคิดที่ท้าทายการหาคำตอบในสิ่งที่เรารู้ในสังคมและสงสัยหรือหาทางออกไม่ได้ในสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงในทางที่ก่อความเสียหาย โดยการพูดถึงต้นเหตุของการเกิดปัญหาอย่างแท้จริงได้

^{๑๑} Mary Hesse, **History of Ethics**, (Encyclopedia of Philosophy III 1967), p. 85.

^{๑๒} Sir David Ross, **Foundation of Ethics**, (London : Oxford University Press, 1963), p.

(๔) ความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage) หมายถึง ความกล้าหาญในการที่กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง โดยยอมเสี่ยงต่อการต่อต้านจากการข่มขู่ การทำร้าย เป็นการก้าวข้ามความกลัว เพื่อยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง

(๕) ความกล้าหาญทางอารมณ์ (Emotional Courage) หมายถึง ความกล้าหาญในการแสดงออกทางอารมณ์ในทางบวก ในการมองโลกในแง่ดี เข้าใจคนและสถานการณ์

(๖) ความกล้าหาญทางจิตวิญญาณ (Spiritual Courage) หมายถึง ความกล้าหาญที่เกิดขึ้นในท่ามกลางสิ่ง ที่เป็นความศรัทธา ที่มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมิติที่อยู่ในกรอบของศาสนา ในการตัดสินใจในการเดินทางอย่างผู้กล้าในสิ่งที่ตนเชื่อมั่นและศรัทธา^{๑๓}

นอกจากนี้ โอ เบเน่ และคณะ (O' Byrnel all) ได้แบ่งประเภทของความกล้าหาญไว้ ๓ ประเภท ดังนี้ คือ

(๑) ความกล้าหาญทางกาย (Physical Courage) เป็นความกล้าหาญที่แสดงออกในด้านการรักษาคุณค่า และสิ่งดีงามในสังคม เช่น กล้าที่จะวิ่งออกไปตามจับผู้ร้าย และการดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่า เป็นต้น

(๒) ความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage) เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมในการต่อต้าน เหนียวต่อความยากลำบาก เพื่อให้บรรลุสิ่งที่ดี ความถูกต้องทั้งต่อส่วนรวม และองค์กรมากกว่าส่วนตัว

(๓) ความกล้าหาญที่มีต่อการดำเนินชีวิตของสิ่งที่มีชีวิต (Vital Courage) เช่นการดูแลสุขภาพอย่างถูกวิธี การรับประทานอาหารที่ดีและถูกต้องตามหลักโภชนาการ ที่มีคุณค่า หลีกเลี้ยงสิ่งที่เป็นอันตรายที่มีชีวิตตลอดจนกล้าที่จะเสียสละหรือเปลี่ยนอวัยวะเพื่อถนอมรักษาชีวิตไว้ เป็นต้น^{๑๔}

วูดาร์ด และพูรี (Woodard, c + Pury,c) ได้กล่าวถึงประเภทของความกล้าหาญไว้ดังนี้

(๑) ความกล้าหาญทางกาย (Physical Courage)

(๒) ความกล้าหาญทางด้านสังคม (Social Courage)

(๓) ความกล้าหาญทางด้านสติปัญญา (Intellectual Courage)

(๔) ความกล้าหาญทางด้านจริยธรรม (Moral Courage)

(๕) ความกล้าหาญทางด้านอารมณ์ (Emotional Courage)

(๖) ความกล้าหาญทางด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Courage)^{๑๕}

นี้แสดงให้เห็นว่า ความกล้าหาญทางจริยธรรมเป็นส่วนประกอบหนึ่งของความกล้าหาญ แต่งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะเรื่องความกล้าหาญทางจริยธรรมเท่านั้น

^{๑๓} Goud, N., “Courage: It’s nature and development” journal of Humanistic Counseling, (Education and Development Lion’s Whisker, 5), pp. 102 – 116.

^{๑๔} O’ Byrnel et al. “The Construct of Courage Categorization and Measurement”, (Consulting Psychology journal : Practice and Research. June. 2007), pp. 135-147.

^{๑๕} Woodard,C + Pury,C , The Construct of Courage : Categorization and measurement, Consulting Psychology Journal : Practive and Research, 59, (2), , PP. 135-147.

๒.๓ องค์ประกอบของความกล้าหาญทางจริยธรรม

ไรเรย์ มิลเลอร์ (Rielle Miller) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความกล้าหาญทางจริยธรรมว่าประกอบไปด้วย

๑. การเผชิญหน้าหรืออยู่ในสถานการณ์ที่ต้องใช้ความมีจริยธรรมเข้าไปเกี่ยวข้อง
๒. จะเลือกใช้จริยธรรมแบบไหน
๓. จะแสดงออกทางพฤติกรรมทางจริยธรรมอย่างไร
๔. เป็นลักษณะจริยธรรมเฉพาะบุคคล
๕. เป็นการเผชิญหน้ากับความกลัว จนสามารถก้าวข้ามความกลัวและแสดงออกในสิ่งที่สมควรทำ นี่คือการกล้าหาญทางจริยธรรม^{๑๖}

ซีท ไอเซน (Seth Izen) ได้ศึกษาพบว่า ความกล้าหาญทางจริยธรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่

๑) การมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการกระทำที่มีเหตุผลทางจริยธรรม ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนบุคคล และการกระทำนั้น

๒) จะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่

๓) พฤติกรรมที่แสดงออกจะต้องไม่เกิดจากแรงกดดัน หรือสนับสนุนจากประชาชนหรือเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีงาม^{๑๗} นั่นคือเป็นความต้องการที่จะเสี่ยงชีวิต และตอบสนองแก้ปัญหาความต้องการของสังคม เพื่อที่จะแสดงออกถึงสิ่งที่ถูกต้องดีงามตามจริยธรรม

ความกล้าหาญทางจริยธรรมเป็นความตั้งใจที่ยืนหยัดต่อต้านสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กับจริยธรรม โดยปราศจากความกังวลหรือความกลัว ความเครียด เพราะเห็นว่าสิ่งที่เขากำลังทำนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง

เรสท์ (Rest, J.R) กล่าวว่าองค์ประกอบของพฤติกรรมจริยธรรมมี ๔ ประการได้แก่ มีความเข้าใจในเรื่องจริยธรรม การตัดสินใจ การมีแรงจูงใจในจริยธรรม และการมีคุณลักษณะที่เป็นจริยธรรม ดังมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมนั้น รวมถึงการพิจารณาพิเคราะห์ในการแสดงออกว่าเหมาะสมในสถานการณ์นั้นหรือไม่ ทำกับกลุ่มไหน และจะมีผลอย่างไร ซึ่งเป็นการกระทำที่กล้ารับผลต่างๆที่อาจจะตามมา
๒. การตัดสินใจ เป็นความสามารถในการตัดสินใจแสดงออกในสิ่งที่คิดว่าถูกต้องและยุติธรรม และเลือกทำในสิ่งที่ดีที่สุดที่ถูกต้องดีงามทางด้านจริยธรรมนั้นๆ
๓. การมีแรงจูงใจทางด้านจริยธรรม จะต้องมีความตั้งใจมีแรงจูงใจที่จะทำในสิ่งที่มีคุณค่าต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เป็นความตั้งใจที่จะสร้างสิ่งที่ถูกต้องดีงามทางด้านจริยธรรมนั้นๆ

^{๑๖} Rielle Miller, Moral Courage : Definition and Development, Ethic Resource Center, March. 2005, p. 13.

^{๑๗} Seth Izen, Childhood, Discipline and the Development of Moral Courage, Studies Program in Partial Fulfilment of the Requirement for the Degree of Master of Arts, Faculty of Peace and Conflict, University of Massachusetts, Lowell, 2012.

๔. การมีคุณลักษณะทางจริยธรรม เป็นความกล้าหาญและแสดงออกด้านความชำนาญหรือทักษะที่จะแสดงในสิ่งที่ถูกต้องดีงามด้านจริยธรรมนั้นจนกล้าจะควบคุมสถานการณ์นั้น หรือสิ่งที่ไม่ถูกต้องด้านจริยธรรมนั้นถูกแก้ไข^{๑๘}

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีจริยธรรมตะวันตก

จริยธรรมของตะวันตกมีวิวัฒนาการ มีพื้นฐานความเป็นมา และกระบวนการต่อเนื่อง คำว่า จริยธรรมมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่มีจุดกำเนิดจากปรัชญาพื้นฐานของมนุษย์ในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งการทำความเข้าใจในวิวัฒนาการด้านจริยธรรมตะวันตกจะทำให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของจริยธรรม ทั้งนี้ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักการเมืองที่สำคัญของตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดในช่วงต่อมา ได้แก่ โสเกรตีส เพลโต อริสโตเติล ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ^{๑๙}

- โสเกรตีส ได้สร้างหลักการสำคัญเกี่ยวกับคุณธรรม หรือจริยธรรม คือ ความรู้ คุณธรรม เป็นสิ่งที่อาจแสวงหาค้นพบได้ คุณธรรมเป็นสิ่งที่อาจสอนและเรียนรู้ได้ คุณธรรมทางสังคมที่สูงที่สุด คือ ความยุติธรรม ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดของชีวิตการเมือง คือ คุณธรรม และรัฐที่ดีที่สุด คือ รัฐที่มีการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย(Aristocracy) หรือรัฐผสม (Mixed Regime) โสเกรตีส เชื่อว่า เมื่อราชากลายเป็นปรัชญาเมธี หรือเมื่อปรัชญาเมธีกลายเป็นราชาเท่านั้น รัฐที่ดีที่สุดจึงจะเกิดขึ้นได้

- เพลโต มีแนวความคิดหลักด้านจริยธรรมว่า ผู้ปกครองหมายถึงนักปราชญ์ (Philosopher King) หรือผู้ทรงคุณธรรมควรเป็นผู้ปกครอง และเมื่อความรู้ คือคุณธรรม จึงจำเป็นต้องแสวงหาและฝึกฝนอบรมคนที่ดีที่สุดในสังคม เพื่อเสริมสร้างผู้ปกครองที่เป็นธรรม เพลโตแบ่งประเภทของคุณธรรมออกเป็น ๔ ประเภท คือ ปรีชาญาณ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม

- อริสโตเติล ปรัชญาการเมืองของอริสโตเติลมุ่งที่จริยธรรมเป็นประการสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อวางมาตรฐานความประพฤติปฏิบัติและข้อวัตรทางศีลธรรมจรรยา อันหมายถึง กฎหมาย ซึ่งแจกแจงออกเป็นแบบแผนทางสังคม และระบอบการปกครอง รวมทั้งมาตรฐานทางจริยธรรมที่ราษฎรจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม ทั้งหมดเรียกว่า “รัฐธรรมนุญ” คุณธรรมหลักตามแนวคิดของอริสโตเติล มี ๔ ประการ คือ ความรอบคอบ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม

จากแนวคิดปรัชญาตะวันตกที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญอันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดจริยธรรมตะวันตกในช่วงต่อมาอย่างมาก โดยสามารถจำแนกวิวัฒนาการของแนวคิดทางปรัชญาทางด้านจริยธรรมตะวันตกได้เป็น ๔ ยุค คือ

๑. Ancient Greek Philosophy : ปรัชญากรีกโบราณ

^{๑๘} Rest, J.R. Moral development : Advances in Research and Theory, New York : Praeger, 1989, p.5.

^{๑๙} http://www.ped.si.mahidol.ac.th/site_data/mymaindata_peds/
๙๙๙๙๙๙/file/Concentration/virtue.pdf สืบค้นวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2553

กรีกสมัยโบราณอยู่ในช่วงเวลาประมาณ ๖๐๐ ปีก่อนคริสตกาล (ใกล้เคียง พระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาเกิดก่อนศักราชประมาณ ๕๔๓ ปี) ลักษณะแนวคิดของกรีกโบราณในช่วงเริ่มแรกมีลักษณะเป็นอภิปรัชญา ซึ่งเป็นการคิดแบบปรัชญา-วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ นักคิดที่มีอิทธิพลในช่วงแรก ๆ คือ Thales โดยการตั้งคำถามว่า อะไร คือ ปฐมธาตุของจักรวาล (What is the First Element?) จักรวาล (Universe) เกิดจากอะไรโดยเชื่อว่าธรรมชาติจะต้องมีกฎเกณฑ์แน่นอน นักคิดในช่วงแรก ๆ เกิดความสงสัยในธรรมชาติ พยายามหาหลักเกณฑ์เพื่อนำมาอธิบายกฎของธรรมชาติ โดยการใช้วิธีการโต้แย้ง เพื่อช่วยกันค้นหาความจริง ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของวิชา อภิปรัชญา ขณะเดียวกันก็เกิดกลุ่มนักปราชญ์ที่เรียกตัวเองว่า "โซฟิสต์" ซึ่งไม่สนใจปัญหาของ Thales ที่ว่า "โลกเกิดจากอะไร หรือสรรพสิ่งเกิดจากอะไร" แต่กลุ่มโซฟิสต์กลับตั้งปัญหาขึ้นว่า "ชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร?" (What is Good Life?) "เราควรดำรงอยู่อย่างไรจึงจะมีความสุข?" (How should Man Live?) จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มแรกที่เริ่มตั้งปัญหาทางจริยศาสตร์คือกลุ่มโซฟิสต์ พร้อมทั้งประกาศแนวความคิดของกลุ่มตัวเองอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ต่อมาเกิดนักคิดอีกกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของพวกโซฟิสต์คือ โซเครตีส เพลโต และอริสโตเติล โดยได้ประกาศคำโต้แย้งกับกลุ่มโซฟิสต์ซึ่งถือเป็นปัญหาโต้แย้งทางจริยศาสตร์ที่เกิดขึ้นโดยตรงเป็นครั้งแรกและเป็นประเด็นสำคัญของกรีกโบราณ โดยการโต้แย้งว่าควรมีการแสวงหาคำตอบของคำถามที่ว่า อะไรคือความสุขที่แท้จริงของชีวิต? ความยุติธรรมคืออะไรเราจะแสวงหาความสุขในชีวิตได้อย่างไร? แนวคิดดังกล่าวเป็นประเด็นทางจริยศาสตร์ที่ถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวได้ลดความสำคัญลงเมื่ออริสโตเติลตายและอาณาจักรกรีก ล่มสลายทำให้กรีกตกอยู่ใต้อิทธิพลของโรมัน ซึ่งแม้โรมันจะเปิดโอกาสให้ตั้งสำนักปรัชญาอย่างมากมายแต่ทุกสำนักทุกศาสนาต้องมีความเคารพนับถือจักรพรรดิโรมันเหมือนเคารพต่อเทพเจ้า เพราะฉะนั้น ทุกศาสนาจึงแบ่งแยกชาวกรีกออกเป็นหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มก็มีแนวคิดต่างกันออกไป จึงเป็นเหตุให้เกิดสำนักจริยศาสตร์มากมายในภายหลังจากที่อริสโตเติลตายไปแล้ว ซึ่งสำนักที่มีชื่อเสียง คือ Epicureanism และ Stoicism ซึ่งเป็นสำนักที่มีคำสอนทางปรัชญาคล้ายพระพุทธศาสนา^{๒๐}

๒. Medieval Philosophy : ปรัชญาสมัยกลาง หรือยุคบุพกาล (๑-๑๕ A.D. / ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑-๑๕)

แม้ว่ายุคปรัชญาสมัยกลางถือว่าเป็นยุคทองของศาสนาคริสต์ แต่หลักปรัชญาคำสอนของนักปรัชญาชาวกรีกยังคงมีอิทธิพลอยู่มาก ดังนั้น นักปรัชญาชาวคริสต์จึงพยายามรวบรวมและพิสูจน์คำสอนให้ประชาชนเห็นว่า คำสอนหรือความเชื่อของศาสนาคริสต์กับปรัชญากรีกเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยการบูรณาการปรัชญากรีกเข้ากับคำสอนของศาสนาคริสต์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ คือ การอธิบายจริยศาสตร์กรีกให้เข้ากับจริยศาสตร์ของศาสนาคริสต์

^{๒๐} <http://www.wareeya.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=๕๓๕๐๘๘๓> สืบค้นวันที่ 31 มีนาคม 2553

๓. Modern Philosophy: ปรัชญาสมัยใหม่ (ศตวรรษที่ ๑๖-๑๘)

ยุคปรัชญาสมัยใหม่เป็นยุคที่ศาสนาคริสต์เริ่มหมดอิทธิพล ประชาชนเริ่มให้ความสนใจกับแนวคิดของศาสนาอื่นๆ เพิ่มขึ้น และถือเป็นยุคเริ่มต้นของวิทยาศาสตร์ มีการพัฒนาวิทยาศาสตร์ การปฏิวัติอุตสาหกรรม ทั้งยังเป็นช่วงที่ปรัชญาทางการเมืองมีความเด่นชัดมาก ถือเป็นยุคกำเนิดและเฟื่องฟูของกฎหมาย รวมถึงขบวนการฟื้นฟูศิลปวิทยาการนักปรัชญา และสำนักปรัชญาที่สำคัญ คือ Immanuel Kant หรือ Kant's Ethics (Kantism Ethics) และสำนัก Utilitarianism (ประโยชน์นิยม) ซึ่งมีนักคิดที่สำคัญคือ John Stuart Mill

ในยุคนี้ นักปรัชญาจะโต้แย้งกันเรื่อง "อภิปรัชญา" (Meta-Ethics) เป็นการใช้คุณค่าทางจริยธรรม คือการโต้แย้งถึงคุณค่าการกระทำว่าเป็นอย่างไร โดยศึกษาเกี่ยวกับ good/bad, right/wrong, ought/ought not, should/should not โดยมีแนวคิดหลักที่สำคัญคือ เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม หรือการตัดสินการกระทำ (Moral Judgement) การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมาเป็นเกณฑ์ (Moral Reasoning)

๔. Contemporary Philosophy: ปรัชญาร่วมสมัย หรือปรัชญาสมัยปัจจุบัน (ศตวรรษที่ ๑๙-๒๐)

ปรัชญาด้านจริยธรรมร่วมสมัยที่สำคัญได้แก่ สำนักปฏิฐานนิยมตรรกะวิทยา (Logical Positivism) ซึ่งเน้นหลักเหตุผลคำว่า Logical Positivist เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อตัวนักปรัชญาสำนักนั้นๆ ซึ่งนักปรัชญาในสำนักนี้จะเป็นนักวิทยาศาสตร์ทั้งหมด จะไม่เห็นด้วยกับปรัชญาเก่า ๆ และเห็นว่า "ความรู้ที่ถูกต้องคือความรู้ทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น" และสำนักอัตถิภาวนิยม (Existential) นักคิดในแนวนี้นับเป็นปรัชญาแห่งเสรีภาพ เน้นภาวะการมีอยู่ของมนุษย์

เนื้อหาส่วนนี้ ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาและความเชื่อมโยงของจริยธรรมกับความกล้าหาญทางจริยธรรม ดังกล่าว

๒.๕ ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

จิตวิทยาเป็นพื้นฐานแห่งจริยศาสตร์ เพราะจริยศาสตร์ต้องศึกษาถึงพื้นฐานแห่งศีลธรรมทางจิตวิทยาด้วย^{๒๑} ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่จะเข้าใจการแสดงออกทางจริยธรรมของบุคคลนั้นก็ควรจะเข้าใจพื้นฐานด้านจิตวิทยาการแสดงออกนั้นๆ ด้วย เช่น จิตวิทยาที่ว่าด้วยเหตุผล แรงจูงใจ ตลอดจนการตัดสินใจแสดงพฤติกรรมนั้น

จริยธรรม (Moral) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับหลักการ คำสอน ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมของมนุษย์ นักจิตวิทยาเป็นผู้ที่พยายามค้นคว้าวิเคราะห์พฤติกรรม

^{๒๑} วศิน อินทสระ, ความสัมพันธ์ของจริยศาสตร์กับศาสตร์อื่น, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

เหล่านี้นับออกมาเป็นทฤษฎี นักจิตวิทยาแต่ละกลุ่มได้ให้ความหมายและพัฒนาการตามแนวคิดไว้ดังนี้^{๒๒}

นักจิตวิทยาจิตวิเคราะห์ เชื่อว่า จริยธรรม คือ สิ่งที่ได้รับการปลูกฝัง ขัดเกลาพัฒนาขึ้นจากแรงขับพื้นฐานภายในจิตใจสำนึกของตน

ส่วนนักจิตวิทยากลุ่มปัญญานิยม เชื่อว่าจริยธรรมคือกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดควบคู่กับสติปัญญาของมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่เสนอทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับความกล้าหาญทางจริยธรรม ดังนี้

๒.๕.๑ ทฤษฎีของเพียเจต์ (Piaget's Theory of intellectual Development)

เพียเจต์ (Piaget, ๑๙๓๒ : ๙-๕๕) เชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากการปรับตัวและการสร้างสมดุลระหว่างสติปัญญากับสภาวะแวดล้อมที่จะทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ พัฒนาการของมนุษย์มีความต่อเนื่องและเจริญขึ้นตามวุฒิภาวะ และพัฒนาการของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับพัฒนาทางสติปัญญาของบุคคลนั้น เพียเจต์ (Piaget) ได้แบ่งขั้นตอนของพัฒนาสติปัญญาออกเป็น ๔ ขั้นคือ

๑. ขั้นรับรู้จากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (sensorimotor operation)
๒. ขั้นเริ่มคิดด้วยปัญญา (pre-operational thinking)
๓. ขั้นคิดด้วยรูปธรรม (concrete operational thinking)
๔. ขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา (formal prepositional thinking or formal operational thinking)

จากพัฒนาการทางสติปัญญาทั้ง ๔ ขั้นนี้ เพียเจต์ (Piaget) ได้นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งขั้นพัฒนาจริยธรรมออกเป็น ๓ ขั้น ดังนี้

๑. ขั้นรับรู้จากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (sensorimotor operation) อายุตั้งแต่แรกเกิด จนถึง ๒ ขวบ
๒. ขั้นเริ่มคิดด้วยปัญญา (pre-operational thinking) และขั้นเริ่มคิดด้วยรูปธรรม (early concrete operational thinking) อายุประมาณ ๒-๗ ปี
๓. ขั้นคิดค้นด้วยรูปธรรมในช่วงปลาย (late concrete operational thinking) อายุ ๗-๑๑ ปี ถึงขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา (formal operational thinking) อายุตั้งแต่ ๑๑ ปี ขึ้นไปถึง ๑๕ ปี

^{๒๒} พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : บ.แอคทีฟพรีนส์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๕.

ระดับพัฒนาทางจริยธรรม

๑. ขั้นก่อนจริยธรรม เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมได้อย่างละเอียด มีแต่ความต้องการทางร่างกาย

๒. ขั้นยึดคำสั่ง ในขั้นนี้เด็กจะรับรู้สภาพสิ่งแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ เห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม

๓. ขั้นยึดหลักแห่งตน เด็กสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจและตั้งเกณฑ์ที่เป็นตัวของตัวเอง

ผลจากการวิจัยในระยะต่อมา เพียเจต์ (Piaget) ได้ตั้งเกณฑ์การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมไว้ ๖ เกณฑ์ คือ

๑. การตัดสินจากเจตนาการกระทำ (intentional in judgment) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำจากปริมาณสิ่งของ ส่วนเด็กโตจะตัดสินจากเจตนาของการกระทำ

๒. การตัดสินเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relativism in Judgment) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำโดยยึดเอาความเชื่อความเห็นของผู้ใหญ่ว่าดี ส่วนเด็กโตจะยึดเอาเหตุผลและสถานการณ์ประกอบการตัดสิน

๓. ความเห็นอิสระจากการลงโทษ (independent of sanction) เด็กเล็กจะตัดสินว่าการกระทำใดไม่ดีจากการกระทำใดไม่ดีจากการถูกทำโทษ แต่เด็กโตจะตัดสินการกระทำใดไม่ดี เพราะสิ่งนั้นไปขัดกับเกณฑ์และเกิดอันตรายต่อบุคคลอื่น

๔. ใช้วิธีการแก้แค้น (use of reciprocity) วิธีนี้เด็กเล็กใช้น้อยกว่าเด็กโต

๕. การลงโทษเพื่อตัดสินนิสัย (use of punishment as restitution and reform) เด็กเล็กจะสนับสนุนการลงโทษอย่างหนักเพื่อแก้แค้น แต่เด็กโตไม่ค่อยเห็นด้วย

๖. หลักธรรมชาติของความโชคร้าย (nationalist of misfortune) เด็กเล็กจะถือว่าการกระทำผิดจะต้องได้รับการลงโทษจากพระเจ้า

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่าตามแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) เด็กเล็กจะมองกฎเกณฑ์ว่าเป็นสิ่งจริงจัง เปลี่ยนแปลงไม่ได้ (absolute) และมาจากอำนาจภายนอก (external) หมายความว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็กจะอยู่ในลักษณะผิดว่ากันไปตามสิ่งที่สังเกตเห็นได้ โดยมีได้คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการใช้ภาษา และความคิดของเด็กก็มีลักษณะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric) ทำให้ไม่สามารถมองเห็นหลาย ๆ สิ่งได้ ในเวลาเดียวกัน เมื่อเด็กโตขึ้นอายุประมาณ ๑๑-๑๒ ปี พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยนี้จะมีการเชื่อมโยงหาเหตุผล เด็กจะคำนึงถึงเจตนาของผู้ทำมากกว่าสิ่งที่สังเกตได้เฉพาะหน้า เนื่องจากเด็กวัยนี้สามารถมองเห็นหลาย ๆ สิ่งได้ในเวลาเดียวกัน เด็กโตจึงสามารถเข้าใจถึงเจตนาของผู้อื่นและสามารถยืดหยุ่นเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ได้ โดยตระหนักว่ากฎเกณฑ์เป็นเพียงข้อตกลงระหว่างบุคคลในการควบคุมพฤติกรรมในแต่ละสถานการณ์เท่านั้น นอกจากนี้ยังสามารถนำกฎเกณฑ์ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

๒.๕.๒ ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มปัญญานิยม (cognitivism) ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสมอง สามารถเกิดการเรียนรู้ เพื่อการปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมได้ โดยนำแนวเชื่อทางชีววิทยามาประยุกต์กับศาสตร์ทางจิตวิทยา แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) คือ เชื่อว่า จริยธรรมนั้นมีการพัฒนาตามระดับวุฒิภาวะเช่นกัน เพราะจริยธรรมของมนุษย์เกิดจากการบวนการทางปัญญา เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้มากขึ้น โครงสร้างทางปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จริยธรรมก็พัฒนาตามวุฒิภาวะ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดแบบสัมพัทธนิยม (Relativism) ซึ่งเชื่อว่าจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุ เวลา สถานที่ วัฒนธรรม และสภาพการณ์ ซึ่งความหมายว่า “ความถูกต้อง” “ความดี” “ความงาม” ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ และองค์ประกอบอื่น ๆ

นอกจากนี้โคลเบอร์ก (Kohlberg) ยังได้ศึกษาวิจัย (Kohlberg, ๑๙๖๔ : ๓๘๓-๔๓๒) โดยวิเคราะห์คำตอบของเยาวชนอเมริกัน อายุ ๑๐-๑๖ ปี เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ขัดแย้งกันระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคม และนำมาสรุปเป็นเหตุผลในการแบ่งจริยธรรมออกเป็น ๖ ชั้น โดยแบ่งออกเป็น ๓ ระดับๆ ละ ๒ ชั้น ดังนี้

ระดับที่ ๑. ระดับก่อนเกณฑ์สังคม (pre conventional level) อายุ ๒-๑๐ ปี การที่เรียกระดับนี้ว่าก่อนเกณฑ์สังคม เพราะว่าเด็กในวัยนี้ยังไม่เข้าใจกฎเกณฑ์สังคม แต่จะรับกฎเกณฑ์ข้อกำหนดว่าอะไรดี ไม่ดี จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น พ่อแม่ ครู หรือ เด็กที่โตกว่า จริยธรรมในระดับนี้ คือ หลีกเลี่ยงการลงโทษและคิดถึงผลตอบแทนที่เป็นประโยชน์ เช่น การแสวงหารางวัล

ระดับที่ ๒. ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (conventional morality) ช่วงอายุระหว่าง ๑๐-๒๐ ปี ผู้ที่อยู่ในช่วงอายุนี้นั้นส่วนใหญ่สามารถที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์สังคมเพราะรู้ว่าเป็นกฎเกณฑ์

ระดับที่ ๓. ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์สังคม (post conventional level) โดยปรกติคนจะพัฒนาขึ้นมาถึงระดับนี้ หลังจากอายุ ๒๐ ปี แต่จำนวนไม่มากนัก จริยธรรมระดับนี้จะอยู่เหนือกฎเกณฑ์สังคม กล่าวคือคนจะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณของตนเอง วิเคราะห์ด้วยตนเองก่อน โดยคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์เสมอภาคในสิทธิมนุษยชน โดยปรกติคนจะพัฒนาถึงระดับนี้มีจำนวนไม่มากนัก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ขั้นที่ ๑. การเชื่อฟังและการลงโทษ (obedience and punishment orientation) พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่ทำแล้วได้รางวัล พฤติกรรม “ไม่ดี” คือพฤติกรรมที่ทำแล้วได้รับการลงโทษ

ขั้นที่ ๒. กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตนเอง (instrumental relativist orientation) เด็กจะเชื่อฟังหรือทำตามผู้ใหญ่ ถ้าคิดว่าตนเองจะได้รับประโยชน์ หรือได้รับความพึงพอใจ

ขั้นที่ ๓. หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (good boy nice girl orientation) อายุ ๙-๑๓ ปี เป็นการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อจะได้รับการยอมรับว่าเป็นเด็กดี

ขั้นที่ ๔. หลักการทำตามกฎระเบียบสังคม (Law and order orientation) อายุ ๑๔-๒๐ ปี เป็นขั้นที่ยอมรับในอำนาจและกฎเกณฑ์ของสังคม พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม

ขั้นที่ ๕. หลักการทำตามสัญญาสังคม (social contract orientation) เป็นขั้นที่เน้นความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมควรปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิซึ่งกันและกัน ในขั้นนี้สิ่ง ถูก-ผิด จะขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของแต่ละบุคคล

ขั้นที่ ๖. หลักการทางจริยธรรมที่เป็นสากล (universal ethical principle orientation) ขั้นนี้เป็นขั้นที่แต่ละบุคคลเลือกที่จะปฏิบัติตามหลักการทางจริยธรรมด้วยตัวของมันเอง และเมื่อเลือกแล้วก็ปฏิบัติอย่างคงเส้นคงวา เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน

นอกจากนี้ โคลเบิร์ก (Kohlberg) ยังได้ศึกษาพบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่นของมนุษย์ ที่สำคัญคือ

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับความสามารถที่จะผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต แทนที่จะรับผลที่เล็กลงกว่าในปัจจุบันหรือในทันที ซึ่งลักษณะนี้เรียกว่า “ลักษณะมุ่งอนาคต”

๒. ผู้มีจริยธรรมสูงจะเป็นผู้มีสมาธิดี สามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเองและสภาพแวดล้อม สูงกว่าผู้มีจริยธรรมต่ำ

๓. โคลเบิร์ก (Kohlberg) ได้ศึกษาจริยธรรมตามแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) และพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ ไม่ได้บรรลุจุดสมบูรณ์ในบุคคลอายุ ๑๖ ปี เป็นส่วนมาก แต่มนุษย์ในสภาพปรกติจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอนจนอายุ ๑๖-๒๕ ปี

๔. การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจ ที่จะเลือกการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางจิตใจของบุคคลได้อย่างมีแบบแผนและยังอาจทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เหตุผลเชิงจริยธรรมของแต่ละบุคคลเป็นเครื่องทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นในสถานการณ์แต่ละอย่างได้อีกด้วย

ทฤษฎีของโคลเบิร์ก (Kohlberg) เป็นที่นิยมนำมาใช้กันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) เป็นฐานความคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาของ

ตะวันตกเป็นจำนวนมาก แม้ในประเทศไทย นักจิตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ก็ได้ทำวิจัยโดยยึดกรอบแนวคิดของโคลเบอร์ก

ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kohlberg) จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลจากการคิดไตร่ตรองซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ข้อมูลที่นำมาพิจารณาส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งเป็นประสบการณ์ที่ได้รับใหม่ โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้รับฟังจากทัศนะของผู้อื่นซึ่งอยู่สูงกว่าระดับของตนเอง ๑ ขั้น

วิธีปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ไม่อาจกระทำได้ด้วยการสอน หรือการปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้ดู และไม่อาจเรียนรู้ด้วยการกระทำต่าง ๆ จริยธรรมสอนกันไม่ได้ จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละบุคคล ตามลำดับขั้นและพัฒนาการของปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุ ดังนั้นหากยังไม่ถึงวัยอันควร จริยธรรมบางอย่างก็ไม่เกิด

ทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล (moral reasoning) ของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ใช้กิจกรรมที่สำคัญในการพัฒนาจริยธรรมคือ การอภิปรายและแลกเปลี่ยนทัศนะความคิดเห็น โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้ดำเนินการเสนอประเด็นปัญหาหรือเรื่องราวที่มีความยากแก่การตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ ๒ แยกผู้อภิปรายออกเป็นกลุ่มย่อยตามความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

ขั้นตอนที่ ๓ ให้กลุ่มย่อยอภิปรายเหตุผล พร้อมหาข้อสรุปว่า เหตุผลที่ถูก – ผิด หรือควรทำ ไม่ควรทำ เพราะเหตุอะไร

ขั้นตอนที่ ๔ สรุปเหตุผลของฝ่ายที่คิดว่าควรทำและไม่ควรทำ

จากที่กล่าวมาจะพบว่าแนวคิดของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ใกล้เคียงกับเพียเจต์ (Piaget) คือเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์พัฒนาการได้ตามวัย และวุฒิภาวะทางสติปัญญา พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ไม่ใช่การป้อนรูปแบบ กล่าวคือดูรูปหนึ่งจบแล้ว ดูอีกรูปหนึ่งโดยที่รูปแรกไม่ปรากฏในสายตาอีกต่อไป แต่พัฒนาการของมนุษย์จะค่อยๆ พัฒนาไปตามวัน เวลา เจริญขึ้นเรื่อย ๆ ตามวุฒิภาวะ จริยธรรมก็ยังจะมีรากแก้วฝังอยู่ และพัฒนาตามกาลเวลาที่มนุษย์มีวุฒิภาวะเพิ่มขึ้น เกิดเป็นจริยธรรมใหม่ขึ้น จริยธรรมไม่ได้สร้างขึ้นภายในหนึ่งวัน คนจะมีอุปนิสัยดีงามต้องสร้างเสริมและสะสมจากการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมด้วยกระบวนการทางสังคม และจะเรียนรู้ได้ตามความสามารถของวุฒิภาวะ ซึ่งกำหนดโดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมกับสิ่งแวดล้อม

๒.๕.๓ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ผู้นำทฤษฎีนี้ คือ ฟรอยด์ (Freud) จิตแพทย์ออสเตรีย^{๒๓} นักจิตวิทยากลุ่มนี้เชื่อว่าธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์มีความเลวติดตัวมาตั้งแต่เกิด พฤติกรรมต่างๆ เกิดจากสัญชาตญาณซึ่งเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากภายใน สัญชาตญาณดังกล่าวมี ๒ ชนิด คือ สัญชาตญาณทางเพศ ซึ่งผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด และสัญชาตญาณความก้าวร้าว เป็นแรงผลักดันให้

^{๒๓} จิราภา เต็งไธรัตน์และคณะ, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๔๖.

บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะก้าวร้าวทำลาย ซึ่งแสดงออก ๒ ลักษณะคือ ก้าวร้าวตนเอง และก้าวร้าวผู้อื่น

นอกจากพฤติกรรมจะเกิดจากสัญชาตญาณดังกล่าว ซึ่งแอบแฝงอยู่ในจิต ที่เรียกว่า จิตไร้สำนึกแล้ว พฤติกรรมจะเกิดจากระบบของจิต ๓ ระบบ คือ อิด (id) อีโก้ (ego) และซูปเปอร์อีโก้ (super ego)

พฤติกรรมส่วนใหญ่เกิดจากอิด (id) คือพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความพอใจของตนเองฝ่ายเดียว โดยมีได้คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น เมื่อบุคคลต้องการกระทำการสิ่งใดก็ลงมือทำทันทีโดยไม่ใคร่ครวญ การกระทำจึงไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม แต่หากทำไม่ได้ก็จะเกิดความเครียดทางออกที่ดีที่สุดคือใช้กลไกการป้องกันตนเองที่เรียกว่า “การทดแทน” (Sublimation) คือ แสดงพฤติกรรมที่ดีแทนพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น ฝึกเป็นนักมวยที่มีชื่อเสียงแทนพฤติกรรมก้าวร้าวเกร หรือ ทดแทนความกดดันทางเพศ

พฤติกรรมที่เกิดจากอีโก้ (ego) คือ พฤติกรรมที่เป็นไปตามหลักเหตุผล และความเป็นจริง เช่น นายแดงอยากฟังเพลงเสียงดัง เขาจะไม่เปิดให้เสียงดังเพราะจะทำให้คนอื่นเดือดร้อน แต่เขาจะคิดหาเหตุผลว่าทำอย่างไรจึงจะสนองความต้องการได้ แสดงว่าพฤติกรรมแบบอีโก้ (ego) แม้จะเป็นพฤติกรรมที่เป็นไปตามหลักเหตุผลก็จริง แต่ยังมีความต้องการสนองความพอใจของตนเอง

พฤติกรรมที่เกิดจากซูปเปอร์อีโก้ (super ego) ซูปเปอร์อีโก้ เป็นส่วนของคุณธรรม คนที่มีซูปเปอร์อีโก้จะเป็นคนที่มีคุณธรรม และมีความรับผิดชอบสูง ซูปเปอร์อีโก้ เป็นส่วนที่เกิดจากการอบรมสั่งสอน การถูกควบคุมโดยขนบธรรมเนียมประเพณี การกลัวโทษทัณฑ์เมื่อทำผิด เมื่ออิด (id) กับ ซูปเปอร์อีโก้ (super ego) เกิดขึ้นในจิตพร้อมกัน อีโก้ (ego) จะต้องทำหน้าที่ตัดสินว่าจะเอาอย่างไรดี ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในตน (self - conflict) ทำให้มนุษย์ยุ่งยากใจในการตัดสินใจ แม้ธรรมจะชนะอธรรมในบางคราว ก็ไม่ได้แปลว่า อิด (id) จะหายไป มันเพียงแค่ถูกกดข่มไว้เท่านั้น เมื่อใดจริยธรรมหรือซูปเปอร์อีโก้อ่อนแอลง เมื่อนั้นอิด (id) จะแฝงฤทธิ์ขึ้นมาอีก และอาจรุนแรงกว่าเดิม เพราะถูกเก็บกดไว้มาก

ในสังคมมนุษย์มีขนบประเพณีเข้มงวดกวดขัน มนุษย์ต้องอยู่ในกรอบทั้งที่ไม่สมัครใจนั้น ดูอาการภายนอกเหมือนว่าเรียบร้อยดี เพราะอิด (id) ถูกกดข่มไว้ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรม แต่ภายในใจของเขาจะรุ่มร้อน วุ่นวาย สับสน ไม่เหมือนผู้ที่อยู่อย่างสมัครใจ และเห็นคุณค่าจิตของใครมีแต่ซูปเปอร์อีโก้ (super ego) ไม่มีอิด (id) จิตนั้นจะสงบร่มเย็น ไม่มีความขัดแย้งสับสนอยู่ภายในเสมอ

๒.๕.๔ ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow is Theory of Need Gratification)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม ซึ่งนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เกิดมาดีและพร้อมที่จะทำสิ่งดี ถ้าความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ มาสโลว์ (Maslow) เป็นผู้หนึ่งที่ได้อธิบายถึงความต้องการของมนุษย์ โดยมองเห็นว่ามนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น ซึ่งความต้องการมนุษย์ มีมากมายหลายอย่างด้วยกัน เขาได้นำความต้องการเหล่านั้นมาจัดเรียงเป็นลำดับจากขั้นต่ำไปขั้นสูงสุดเป็น ๕ ขั้น ด้วยกัน

๑. ความต้องการด้านร่างกาย (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม อากาศ การพักผ่อน ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ต้องการขจัดความเจ็บป่วย และต้องการรักษาความสมดุลของร่างกาย ทุกคนต้องการสิ่งเหล่านี้เหมือนกัน อาจแตกต่างกันเป็นรายบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเพศ วัย และสถานการณ์ ฯลฯ ความต้องการปัจจัย ๔ ดังกล่าวข้างต้น หากเพียงพอแล้ว มนุษย์จะพัฒนาในขั้นต่อไป

๒. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) เมื่อได้รับความพึงพอใจทางด้านร่างกายแล้ว มนุษย์จะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สองคือ ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย สิ่งที่แสดงถึงความต้องการขั้นนี้คือ การที่มนุษย์ชอบอยู่อย่างสงบ มีระเบียบวินัย ไม่รุกรานผู้อื่น ความต้องการระดับนี้อาจแยกย่อยได้ดังนี้

ความมั่นคงในครอบครัว การมีบ้านแข็งแรงปลอดภัย มีความรักใคร่ปรองดองกันในครอบครัว ความมั่นคงปลอดภัยในอาชีพ มีรายได้ยุติธรรม ไม่ถูกไล่่ออก งานไม่เสี่ยงอันตราย ผู้บังคับบัญชาที่มีความยุติธรรม ฯลฯ

มีหลักประกันชีวิต เช่น มีผู้ดูแลเอาใจใส่ยามชรา ยามเจ็บไข้

๓. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (belongingness and love need) ความต้องการมีเพื่อน ความต้องการการยอมรับจากกลุ่ม ต้องการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม ต้องการรักคนอื่นและได้รับความรักจากคนอื่น ต้องการความรู้สึกว่าสังคมเป็นของตน

๔. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง และความภาคภูมิใจ (self-esteem need) ได้แก่ ต้องการยอมรับความคิดเห็นหรือข้อเสนอ ต้องการเกียรติยศชื่อเสียงจากสังคม ต้องการนับถือตนเอง มีความมั่นใจตนเอง ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น ต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น ต้องการความมั่นใจในตนเอง และรู้สึกตนเองมีคุณค่า

๕. ความต้องการตระหนักในตนเอง (self-actualization need) ได้แก่ ต้องการรู้จักตนเอง ยอมรับตนเอง เปิดใจรับฟังคำวิจารณ์โดยไม่โกรธ ต้องการรู้จักแก้ไขตนเองในส่วนที่ยังบกพร่อง ต้องการพัฒนาตนเอง พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเกี่ยวกับตนเอง ต้องการค้นพบความจริง พร้อมทั้งจะเปิดเผยตนเองโดยไม่มีการปกป้อง ต้องการเป็นตัวของตัวเอง ประสบความสำเร็จด้วยตัวเอง

แนวคิดตามทฤษฎีของมาสโลว์ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม บุคคลที่พัฒนาถึงขั้นตระหนักในตนเอง (self-actualization) เป็นบุคคลที่มีจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีบุคลิกภาพประชาธิปไตย การพัฒนาจากขั้นต้นไปสู่ขั้นต่อไปนั้น ต้องอาศัย

ความ “พอ” ของบุคคล ซึ่งความพอนี้ นอกจากจะขึ้นกับสภาพทางกายแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความรู้สึกพอดีด้วย จึงมิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องได้รับการสนองตอบความต้องการพื้นฐานเท่า ๆ กัน แต่เป็นไปตามลำดับขั้นเหมือน ๆ กัน

พรณี ข. เจนจิต ได้กล่าวถึงลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์ว่ามาสโลว์กำหนดความต้องการของมนุษย์จากขั้นต่ำสุดไปสู่ขั้นสูงสุดเป็น ๗ ขั้น ด้วยกัน โดยที่มนุษย์จะมีความต้องการในขั้นสูงต่อไป ถ้าความต้องการในขั้นต้น ๆ ได้รับการตอบสนองแล้ว

ลำดับ ๗ ขั้นของความต้องการมีดังนี้

๑. ความต้องการทางสุนทรีย์
๒. ความต้องการที่จะรู้และเข้าใจ
๓. ความต้องการที่จะตระหนักในความสามารถของตนเอง
๔. ความต้องการการยอมรับและได้รับการยอมรับ
๕. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ
๖. ความต้องการความปลอดภัย
๗. ความต้องการทางด้านร่างกาย^{๒๔}

ความต้องการทั้ง ๗ ขั้น มาสโลว์แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ ความต้องการขั้นที่ ๑ – ๔ เรียกว่า “ความต้องการขั้นต่ำ”

กลุ่มที่ ๒ ความต้องการขั้นที่ ๕ - ๗ เรียกว่า “ความต้องการขั้นสูง”

ซึ่งความต้องการของ ๒ กลุ่ม มีความแตกต่างกัน ดังนี้

ความต้องการขั้นต่ำ

๑. มนุษย์ทำทุกวิถีทางเพื่อให้สำเร็จหรือขจัดความต้องการขั้นต่ำ เช่น เมื่อหิว ก็ต้องหาอาหารมากินเพื่อขจัดความหิว

๒. แรงจูงใจอันเนื่องมาจากความต้องการขั้นต่ำจะนำไปสู่การกระทำเพื่อลดความตึงเครียดต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ร่างกายอยู่ในสภาพสมดุล เช่น คนที่ต้องการการยอมรับนับถือจะทำทุกสิ่งให้ได้มาซึ่งการยอมรับนับถือ ความมีชื่อเสียง

๓. การที่มนุษย์สามารถสนองความต้องการขั้นต่ำ ทำให้หลีกเลี่ยงจากความทุกข์หรือความเจ็บป่วยได้ เช่น อากาศหนาว เราจะนอนไม่หลับจนกว่าจะได้เสื้อหรือผ้าห่มจึงจะนอนหลับ

๔. การที่มนุษย์สามารถสนองความต้องการขั้นต่ำจะรู้สึกพ้นจากความทุกข์ พ้นจากความกระวนกระวาย จะเกิดความรู้สึกว่าไม่ต้องการสิ่งใดอีกแล้วในขณะนั้น

๕. การสนองความต้องการขั้นต่ำจะมีลักษณะเป็นครั้งคราว หรือเป็นเป็นเวลา และมีลักษณะที่ใช้หมดไปในแต่ละครั้ง

๖. ความต้องการขั้นต่ำซึ่งต้องการการตอบสนอง จากปัจจัยภายนอกนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนมีประสบการณ์ร่วมกัน เช่น รู้ว่าความหิวเป็นเช่นไร หรือความต้องการความรัก การยอมรับจากกลุ่มเป็นอย่างไร

^{๒๔} Abraham H. Maslow, “A Theory of Human Motivation” Psychological Review vol. 50 : 1993 . pp. 340-396. อ้างในพรณี ข. เจนจิต ๒๕๓๘ : ๔๖๓

๗. ความสนองต้องการขั้นต่ำ ซึ่งต้องการอาศัยปัจจัยภายนอกนั้น ส่วนใหญ่ผู้อื่นเป็นผู้สนองให้ ซึ่งจะทำให้คนเกิดความรู้สึกที่ต้องคอยพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งจะนำความรู้สึกไม่เป็นตัวของตัวเอง ทำอะไรต้องคอยระมัดระวังการยอมรับของผู้อื่นคอยดูว่า ผู้อื่นจะคิดอย่างไรกับตน

๘. คนที่มีลักษณะของความต้องการขั้นต่ำ ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่คอยพึ่งพาผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลที่เห็นว่าจะสนองความต้องการให้ได้ ซึ่งจะกลายเป็นคนสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นในวงจำกัด ไม่สนใจที่จะสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลที่ไม่สามารถทำประโยชน์ให้ได้

๙. คนที่มีลักษณะของความต้องการขั้นต่ำ มีแนวโน้มจะยึดตนเป็นศูนย์กลาง ไม่ค่อยคำนึงถึงปัญหา มักจะคำนึงถึงเรื่องส่วนตัว

๑๐. คนที่มีลักษณะของความต้องการขั้นต่ำ จะช่วยตัวเองไม่ได้ ต้องคอยขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เมื่อเข้าที่คับขันหรือประสบปัญหายุ่งยากต่างๆ

ความต้องการขั้นสูง

๑. มนุษย์จะแสวงหาความพึงพอใจขั้นสูงสุด เช่น แสวงหาความรู้ หรือทำประโยชน์ให้สังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน นอกจากความพึงพอใจ

๒. แรงจูงใจที่เนื่องมาจากความต้องการขั้นสูง จะทำให้คนมีความสบายใจอยู่ได้แม้ในสภาพที่มีความตึงเครียด เช่น ทนได้แม้แต่คำนิทาว่าร้าย ไม่สะดุ้งสะเทือนเพราะตระหนักดีถึงความสามารถที่ตนจะทำประโยชน์ให้แก่สังคมเกินกว่าจะไปสนใจคำพูดของคนบางคนหรือคำพูดของคนบางกลุ่ม

๓. การที่สามารถสนองความต้องการขั้นสูงได้ จะทำให้เกิดความสุข มีสุขภาพจิตดี เช่น คนที่มีความปรารถนาจะศึกษาค้นคว้าโดยมิได้มีสิ่งล่อใจอื่นใด จะมีความสุข ความอึดใจ มากกว่าการกระทำที่หวังสิ่งตอบแทน

๔. การสนองความต้องการขั้นสูง จะนำไปสู่ความพึงพอใจและความปรารถนา จะแสวงหาความสุข ในขั้นต่อไป เช่นการแสวงหาโดยมิได้หวังสิ่งตอบแทนจะทำให้ผู้ที่แสวงหาเกิดความสุข ความพึงพอใจ โดยไม่มีที่สิ้นสุด

๕. การสนองความต้องการขั้นสูง เป็นเรื่องต่อเนื่องกันไปไม่มีที่สิ้นสุด

๖. ความต้องการขั้นสูง เป็นประสบการณ์เฉพาะตัว ทั้งนี้เพราะความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น บางคนฟังดนตรี หรือมองพระจันทร์แล้วเกิดความซาบซึ้งจนน้ำตาไหล ซึ่งเป็นความรู้สึกเกินกว่าจะบรรยายให้ผู้ได้รับทราบได้

๗. การสนองความต้องการขั้นสูงนั้น แต่ละคนจะเป็นผู้สนองความต้องการให้กับตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเองหรือนำตนเองได้ เป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องวิตกกังวลว่าใครจะคิดอย่างไรกับตน ซึ่งสามารถทำงานได้เต็มที่

๘. คนที่มีลักษณะของความต้องการขั้นสูง จะเป็นคนที่พึ่งตนเองได้ จะเป็นผู้สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคนทั่วไป ไม่ใช่สร้างสัมพันธ์เฉพาะกับคนที่จะทำประโยชน์ให้เท่านั้น

๙. คนที่มีลักษณะของความต้องการขั้นสูง จะเป็นคนคำนึงถึงปัญหามากกว่า ไม่ค่อยคำนึงถึงเรื่องส่วนตัว เป็นผู้ทำงานเพื่องาน มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

๑๐. คนที่มีลักษณะของความต้องการขั้นสูง จะสามารถช่วยเหลือตนเองได้ดี แม้เมื่อเข้าที่คับขันทั้งนี้เพราะมีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง

จากทฤษฎีด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและความกล้าหาญทางจริยธรรมดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มีหลายปัจจัยมาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ ครอบครัวยุติธรรม การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาตลอดจนหลักศาสนาที่ครอบครัวยึดถือปฏิบัติ บริบททางสังคมทั้งภายในและภายนอก การประสบการณต่างๆที่ได้รับตลอดชีวิตแล้วมีอิทธิพลต่อแนวคิดทางจริยธรรมและพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมของบุคคลนั้น เป็นการหล่อหลอมที่ต้องใช้เวลายาวนาน นั่นก็หมายความว่า การเสริมสร้างความกล้าหาญทางจริยธรรมให้เกิดขึ้นจะมีสิ่งที่เกี่ยวข้องหลายประการ เป็นสิ่งที่เสริมสร้างขึ้นมาได้ นอกจากนี้จะต้องมีความเข้มข้นของความกล้าหาญทางจริยธรรมที่เพียงพอที่จะผลักดันออกมาในทิศทางเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้ชัดเจนในเรื่องต่างๆที่กำลังเป็นปัญหาทางด้านจริยธรรมอยู่ในขณะนั้น

นั่นคือ ความกล้าหาญทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่สร้างเสริมขึ้นมาได้ ภายใต้บริบทการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ประสบการณ์ที่ได้รับจากบุคคลที่มีชื่อเสียงทางสังคมหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเขาเหล่านั้น (Significant person) เช่น ผู้นำ ผู้ที่มีชื่อเสียงในเหตุการณ์สำคัญที่แสดงถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมด้านต่างๆ ดังนั้น แนวคิดของนักจิตวิทยาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นพื้นฐาน ให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจเรื่องราวของจริยธรรมและความเชื่อมโยงของพฤติกรรมความกล้าหาญทางจริยธรรม ต่อไป

๒.๖ หลักการสร้างความกล้าหาญทางจริยธรรม

การพัฒนาความกล้าหาญทางจริยธรรมนั้น ก็เหมือนกับการพัฒนาด้านจริยธรรม ทั้งนี้เพราะความกล้าหาญทางจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของความกล้าหาญ โดยการศึกษาและปลูกฝังนิสัยให้เกิดความซื่อสัตย์ เมตตา การตัดสินใจ ความยุติธรรม ความเห็นอกเห็นใจ ความมีศักดิ์ศรี ความอดทน การควบคุมตนเอง ตลอดจนความมีระเบียบวินัย โดยการเล่าตัวอย่างหรือการอ่านประวัติผู้ที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ยกตัวอย่างผู้ที่มีชื่อเสียง เป็นฮีโร่ และมีความกล้าหาญทางจริยธรรม จนซาบซึ้ง สามารถพัฒนาให้เกิดความรู้สึกภายในจิตวิญญาณ อยากจะเป็น อยากจะมีความกล้าหาญทางจริยธรรมเหมือนบุคคลเหล่านั้น^{๒๕}

ในความเห็นของผู้วิจัย ในการสร้างเสริมความกล้าหาญทางจริยธรรม ควรทำดังนี้

๑. ให้รู้จักคุณค่าจริยธรรมที่ตนเองยึดถือ โดยการศึกษาและปลูกฝังนิสัยให้เกิดความซื่อสัตย์ เมตตา มีความยุติธรรม ความเห็นอกเห็นใจ ความมีศักดิ์ศรี ความอดทน การควบคุมตนเอง และความมีระเบียบวินัย

^{๒๕} Criltenden, Paul, Learning to be Moral, New Jersey : Humanistic Press International, Inc. 1990, pp.112-113.

๒. ยกตัวอย่างผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นฮีโร่ และมีความกล้าหาญทางจริยธรรม โดยการเล่าตัวอย่าง การอ่านประวัติผู้ที่มีความกล้าหาญจนซาบซึ้ง สามารถพัฒนาให้เกิดความรู้สึกภายใน จากจิตวิญญาณ อยากรเป็นแบบนั้นบ้าง โดยสร้างแรงบันดาลใจขึ้นมา

๓. หาสิ่งที่เป็นแรงจูงใจให้แสดงออกในด้านการเห็นอกเห็นใจ ได้แก่ ความรู้สึกที่รับผิดชอบ ต่อสวัสดิภาพของผู้อื่น ความเชื่อในความยุติธรรม หรือความปลอดภัยในชีวิตของมนุษย์ รวมถึงสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนเคารพศรัทธา ตลอดจนสิ่งแวดล้อม บริบทที่เกี่ยวข้อง กับการแสดงออกถึงการ รับผิดชอบ เป็นตัวชี้้นำให้ประชาชนแสดงออกถึงแรงจูงใจ จนกลายเป็นนิสัยพฤติกรรมการแสดงออก ที่มีลักษณะเฉพาะขึ้นมาได้

๔. การตัดสินใจอย่างเด็ดขาดรวดเร็ว จะสร้างความสามารถหรือความโน้มเอียงที่จะแสดง ด้านความกล้าหาญนั้นๆ ได้

๕. เรียนรู้ประเภทของจริยธรรม ความขัดแย้ง และความรับผิดชอบที่ควรจะมี

๖. เรียนรู้ที่จะแยกแยะ การใช้จริยธรรมด้านใดในแต่ละสถานการณ์

๗. เรียนรู้ที่จะแลกเปลี่ยนความเข้าใจทางด้านจริยธรรมกับบุคคลอื่น

๘. เรียนรู้ที่จะควบคุมการแสดงออกทางด้านจริยธรรมและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

๙. มีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการจัดการกับสิ่งที่เกิดขึ้น

๒.๗ ตัวอย่างบุคคลผู้มีความกล้าหาญทางจริยธรรมในปัจจุบัน

๑. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง พระองค์ท่านเป็นผู้ที่สร้าง ความกล้าหาญทางจริยธรรมมาตลอดชีวิตซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านกระแสพระราชดำรัส พระราชินิพนธ์ ด้านต่างๆ เช่น หนังสือชื่อ นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ เพลงความฝันอันสูงสุด ฯลฯ ตลอดจนปฏิบัติ ตนเป็นแบบอย่างที่ดีเสมอ และที่สำคัญเด่นชัด คือ ความกล้าหาญที่แสดงแนวความคิดการปฏิรูปสังคมที่ แตกต่างไปจากสังคมนิยมในปัจจุบัน ปฏิรูปรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสทุนนิยม ไปเป็น การพึ่งพาตนเอง ยึดหลักศีลธรรมที่ดั้งเดิมของแต่ละศาสนา ออกมาเป็นทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (Sustainable economic Theory) ซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วโลก จนองค์การยูเนสโกได้ให้รางวัลแด่ พระองค์ท่าน

๒. พุทธทาสภิกขุ (เจ้าม อินทปญโญ) พระสงฆ์ไทยที่กล้าปฏิวัติการสอนธรรมะ ด้วยรูปแบบ ที่ชัด ตรงไปตรงมา และไม่เป็นไปตามจารีตที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ปฏิบัติกันอยู่ในสมัยนั้น ในยุคแรกๆ ท่านต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ มากมาย จนกว่าจะได้รับการยอมรับยังใช้เวลานานหลายปี และในที่สุด ท่านก็ได้รับการยอมรับและความนิยมอย่างสูงในสังคมโลก คำสอนของท่านได้แทรกซึมเข้าไปอยู่ในคำ สอนของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ และถูกเผยแพร่ไปยังผู้คนในโลกนี้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ ล้วนเกิดจากความกล้าหาญทางจริยธรรมของท่านอย่างชัดเจน

๓. นางออง ซาน ซูจี ผู้นำทางการเมืองหญิงของสหภาพเมียนมาร์ เป็นผู้หญิงที่แสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมทางการเมืองต่อต้านเผด็จการทหาร โดยยอมถูกจับ ถูกจำกัดบริเวณ ถูกบีบบังคับต่างๆ เธอก็ไม่หวั่นไหวย่อท้อ ยอมสูญเสียความสุขความสะดวกสบาย ความเป็นอิสระส่วนตัว ต่อสู้กับความยากลำบาก ความคับแค้นใจเพียงลำพัง ทั้งนี้เป็นการยืนหยัดเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนชาวพม่าจนได้รับการยอมรับจากประชาคมโลกร่วมกันสนับสนุนจนรัฐบาลทหารของพม่าต้องยอมรับเงื่อนไขบางประการที่เธอยืนหยัดเรียกร้อง และได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ ในที่สุด

๔. นายเนลสัน แมนเดลา อดีตผู้นำแอฟริกัน เป็นผู้นำต่อต้านการปกครองแบบเผด็จการ จนยอมถูกจับและถูกจำคุกนานถึง ๒๗ ปีด้วยความยึดมั่นในอุดมการณ์ มีความกล้าหาญทางจริยธรรมในที่สุดท่านก็ได้ต่อสู้และได้เป็นประธานาธิบดีประเทศแอฟริกาใต้ จนถึงอสัญกรรมและได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ

๕. ท่านมหาตมะ คานธี ก็เป็นอีกหนึ่งผู้นำที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม กล้าลุกขึ้นมาต่อต้าน คัดค้านการปกครองของอังกฤษ โดยปลุกจิตสำนึกคนไทยให้ลุกขึ้นต่อต้านระบอบการปกครองของอังกฤษแบบอหิงสา ที่ไม่ต้องมีการต่อสู้ให้เสียเลือดเนื้อ โดยการใช้หลัก “สัตยาหุเคราะห์” และปลุกระดมให้ชาวอินเดียคำนึงถึงศักดิ์ศรี อยู่ได้โดยการพึ่งพาตนเองแบบยั่งยืนด้วยการปลูกฝ้ายทอผ้าใช้เอง ท่านต้องลงทุนทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นการปฏิบัติให้อยู่ได้อย่างพอเพียง ใช้จ่ายน้อย จนชาวอินเดียสามารถฟันฝ่าอุปสรรคขวากหนามร่วมกัน โดยได้รับการ สนับสนุนจากชาวอินเดียที่พำนักอยู่ต่างประเทศตลอดจนประชาคมโลก จนได้รับอิสรภาพกลับคืนมาจากอังกฤษในที่สุด

๒.๘ สรุป

ความกล้าหาญทางจริยธรรมสามารถฝึกและสอนได้ เป็นความกล้าของมนุษย์เพื่อรักษาชีวิต เช่นเดียวกัน ความกล้าหาญทางจริยธรรมเป็นพลังที่แสดงออกเพื่อรักษาคุณงามความดี ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์บนโลกนี้ เพื่อการพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีที่สุด เป็นการพัฒนาจิตใจให้สูงส่งที่ข้ามพ้นความกลัว เกิดความกล้าหาญ จนในที่สุดก็สามารถเปลี่ยนแปลงจากความเป็นมนุษย์ปุถุชน ไปสู่ความเป็นกัลยาณชนได้ในที่สุด.